

Hukuk Devleti ve Kamu Düzeni İlişkisinde Güvenlik Politikalarının Oluşumu

Alp Cenk Arslan*

Öz

Hukuk devleti ve kamu düzeni kavramları üzerine literatürde çok fazla çalışma kaleme alınmıştır. Ancak 21. yüzyılın zorlu koşulları bu çalışmalar ekseninde çeşitli karmaşıklıklara yol açarken meseleye güvenlik veya özgürlük ayaklarından herhangi birinden yaklaşan kişilerin kısıtlı değerlendirmelerde buldukları görülmektedir. Esasen kamu düzenini sağlamak doğrultusunda bütünlüklü bir politika üretimi modern devlete has bir eylemdir. Zygmunt Bauman bu konuda modern devletin bir bahçivana, rasyonelleşememiş toplum kesimlerinin ise bahçedeki ayrık otlara karşılık geldiği bir teşbihte bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada çeşitli küresel şartların da gerektirdiği bir biçimde günümüzde artık kamu düzeninin ayrık otların ayıklanması anlamına gelmediği, aksine yeni politikalara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Devleti, Kamu Düzeni, Güvenlik Stratejileri, Kamu Güvenliği, Güvenlik Teorisi.

The Formation of Public Security Policies in the Relationship Between the Rule of Law and Public Order

Abstract

Many studies have been written on the concepts of the rule of law and public order. However, while the challenging conditions of the 21st century led to various complexities in these studies, it is seen that researchers who approach the issue from the pillars of either security or freedom make limited evaluations. In essence, the production of a holistic policy to ensure public order is an action unique to the modern state. Zygmunt Bauman makes an analogy in which the modern state corresponds to a gardener and the non-rationalized segments of society correspond to the weeds in the garden. However, in this study, it is emphasized that public order today, as required by various global conditions, no longer means weeding out the weeds; on the contrary, new policies are required.

Keywords: Rule of Law, Public Order, Security Strategies, Public Security, Security Theory.

*Dr. Öğr. Üyesi | Polis Akademisi, İç Güvenlik Fakültesi, Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi Bölümü | alpcenkarslan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5526-2089 | DOI: 10.36484/liberal.1400587
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 29, Sayı: 116, Güz 2024, ss. 51-74.
Gönderim Tarihi: 5 Aralık 2023 | Kabul Tarihi: 9 Ekim 2024

Giriş

Hukuk devleti ve kamu düzeni kavramları üzerine bugüne kadar çok yazılıp çizildi. Ancak 21. yüzyılın zorlu koşulları literatürde çeşitli karmaşıklıklara yol açarken meseleye güvenlik veya özgürlük ayaklarından herhangi birinden yaklaşan kişilerin kısıtlı değerlendirmelerde buldukları görülüyor. Esasen günümüzde ortaya çıkan güvenlik sorunları çoğunlukla devlet dışı aktörler tarafından yaratılmaktadır. Terörizmin yanında salgın hastalıklar da güvenliği tehdit eden bir durum yaratmakta, devletler bu tehdit noktalarıyla mücadele etmek için olağanüstü hukuk tedbirlerine başvurmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi ise tehditlerin ulusal olmanın ötesinde küresel bir nitelik göstermesidir. Sebebi ne olursa olsun tehditlerle mücadelede hukuksal düzenlemelerin hukuktan çok bir karar mekanizmasından yola çıktığı görülmektedir. Yani günümüzde kamu yönetiminde en sık karşılaşılan olgu devletlerin istisna haline başvurmalarındaki sıklıktır (Bayra, 2020a: 45-46).

Diğer yandan günümüzün en çok tartışılan olgularından birisi de kamu düzenindeki sorunlardır. Bu sorunların öncelikle hukuk devleti mekanizmalarının aşındırılmasıyla ortaya çıktığını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bu duruma güncel bir örnek olarak, Avrupa'nın popülizmin yükselişiyle sınanması verilebilir. Bu örnek hukuk devleti ve demokrasi ilişkisi üzerinden incelenmeyi hak etmektedir (Konstadinides, 2017: 81). Bugaric ve Kuhelj çalışmalarında Orta ve Doğu Avrupa'daki popülizmin hukuk devleti mekanizmalarını aşındırdığını savunmaktadır (2018: 32). Kamu düzenine ilişkin kamu güvenliği ve kamu sağlığı gibi kavramların muğlaklığı belirli sınırlar koyularak giderilebilmektedir. Aynı şekilde sınır koymak tehditlerin tespit edilmesi noktasında da bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern devletin en temel özelliklerinden birisi de sınır çekebilme ve görünür olma kabiliyetidir (Saygılı, 2010: 85).

Kamu düzenini sağlamak üzere bütünlüklü bir politika oluşturulması modern devlete has bir eylemdir. Zygmunt Bauman bu konu üzerine eleştirel analizinde modern devleti bir bahçıvan, rasyonelleşememiş toplum kesimlerini ise bahçedeki ayrık otlara benzetmiştir. Bu haliyle ayrık otlar olarak nitelenen toplum kesimlerinin modern devlet tarafından öteki olarak konumlandırılması söz konusu olmuştur (Saygılı, 2010: 74). Ancak bu çalışmada çeşitli küresel şartların da gerektirdiği şekilde günümüzde artık kamu düzeninin ayrık otların ayıklanması anlamına gelmediği, aksine yeni politikalara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

Bu çalışma 21. yüzyılda güvenlik politikalarının oluşumu sürecinde hukuk devleti ilkesi ve kamu düzeninin sağlanması arasındaki ilişkinin nasıl dengelenebileceği sorusuna yanıt aramaktadır. Çalışmanın amacı, günümüzde etkili güvenlik politikalarının uygulanması ile hukuk devleti ilkesi arasındaki ilişkiyi sorgulamaktır. Dolayısıyla, araştırma hukuk devleti ilkesinin etkili güvenlik için elzem olduğunu varsaymaktadır. Bu sorunsal ve varsayım doğrultusunda, hukuk devleti ilkesi ve kamu düzeni anlayışının modern devletin tarihsel gelişiminde nasıl ortaya çıktığı, ardından modern güvenlik kurumlarının ve politikalarının inşasında toplumun hangi dinamikler üzerinden ikna edildiği tartışılmaktadır. Ayrıca güncel güvenlik tehditleriyle etkili şekilde mücadele etmek için ideal güvenlik anlayışının ne olabileceği yönünde tespitlerde bulunmaktadır.

Hukuk Devletine Bakış

“Hukuk Devleti” kavramı çeşitli literatürlerde farklı şekilde telaffuz edilmiştir. Örneğin bu kavram, Alman ekolünde “hukuk devleti” (Rechtsstaat) olarak isimlendirilirken (Kägi, 1953), Fransız literatüründe “hukukun üstünlüğü” (Principes de droit public) şeklinde (Hauriou, 1910), Anglosakson dünyada ise “hukuk egemenliği” (rule of law) olarak nitelendirilmektedir (Dicey, 1885). Kavramın en basit tanımı devletin hukuka bağlı olmasıdır. Tarihsel süreç içerisinde her dönemde, siyasal bir toplumun oluşturduğu devlet fenomeninin bir hukuk sistemine sahip olduğu bilinmektedir. Ancak siyasal sistemin evrimleşmesiyle birlikte günümüzdeki modern devlet, ideal düzlemde bir hukuk sistemi ortaya koymanın ötesinde kendi organlarıyla hukuka bağlılık göstermektedir. Özetle devletin hukuku üst bir normlar bütünü olarak görerek tüm işlev ve eylemlerinde buna uygun davranması hukuk devletini açıklamaktadır.

Hukuk devleti, devletin organlarının yürürlükte olan hukuk kurallarına uymasını ifade etmektedir (Yazıcı, 2005: 105). Tarihsel açıdan incelendiğinde modern devlete ve onun bir versiyonu olan hukuk devletine giden süreçte “mülk devleti”, “polis devleti” ve “hazine teorisi” kavramlarının da incelenmesi gerekmektedir. Çağdaş hukuk devletine varılan süreçte kabaca iki devlet tipi olduğu düşünülmektedir. Bunlar feodalitenin baskın siyasal sistem olduğu “mülk devleti” ve bireysel hakların hâkim olmadığı ancak merkezi yapının geliştiği bir devlet sistemi olan, 17 ve 18. Yüzyıllarda gözlemlenen “polis devleti”dir (Yıldız, 2013: 212). Hazine teorisi ise polis devletinden hukuk devletine geçen süreçte bireylere çeşitli hakların tanındığı bir ara uygulama olarak yerini almıştır.

Mülk devleti olgusunun orta çağda var olan devletleri ifade eden bir kavram olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bazılarının “patrimonyal devlet” olarak da isimlendirdiği mülk devleti, siyasal erkin hükmettiği toprağın tamamen kendi mülkü sayılmasını ifade etmektedir. Bu feodal sistemde egemenlik mülkün sahibi olan “bey”e aittir. Dolayısıyla mülk ve egemenlik arasında da bir birliktelik söz konusudur. Feodal siyasal erk ya da “mülkün maliki” olan şahıs sahip olduğu mülk üzerinde tam yetkiye sahiptir. Bu egemenliğin sınırlandırılması ise pozitif değil doğal hukuk normlarına bağlıdır (Yıldız, 2013: 213). Zira mülk devletinin bu çalışmayı ilgilendiren niteliği de bu “sınırlanamazlık” noktasıdır. Aynı şekilde mülk devletinde idari ve yargısal yetkilerin bir arada olduğu ya da birbirlerine karıştığı bir durum söz konusudur. Elbette, başta Avrupa feodal devletleri olmak üzere, bu duruma istisna teşkil eden yapılar kilise ve kent devletleridir (Ağaoğulları ve Köker, 2004: 160). Feodal siyasal erkin erişemediği kilise gücü müstakil bir iktidar alanıdır ve belirli süreçlerden geçerek otonom hale gelmiş kent yönetimleri ise feodal yapıyla pazarlık gücü geliştirebilmektedir.

Polis devleti ise antik dönemin kent devleti anlayışının mutasyona uğrayarak, çeşitli tehlikelere karşı halkı koruyan ve ona refah sağlayan araçlar bütününe ifade eden bir yönetim sistemidir. Kısaca polis devleti yönetilenlerin selameti ve kamu düzeninin sağlanması için her türlü yetkinin kullanılabilirdiği, ancak bireylerin haklarının tam olarak tanınmadığı ve hukuk kurallarına bağlı olmayan yönetimi ifade etmektedir. Polis devletini mülk devletinden ayıran özellik ise siyasal erkin egemenliğinin mülkiyete dayanmaması ancak kralın şahsına dayanmasıdır (Yıldız, 2013: 218). Böylelikle orta çağdan yeni çağa geçişle birlikte feodalitenin ortadan kaldırıldığı ve mutlakiyetçi rejimlerin olduğu bir ortamda hükümdar ve devletin yetkileri iç içe geçmektedir. Burada vurgulanması gereken bir diğer husus hükümdar başta olmak üzere devletin yetkililerinin yürüttüğü işlemlerin herhangi bir hukuki denetime tabii olmaması durumudur.

Böylelikle polis devleti olgusu hükümdarı kamu düzeninin esas sağlayıcısı haline de getirirken merkezi yapıyı da güçlendirmiştir. Diğer yandan mülkiyetin esas alındığı mülk devletinde aristokratik ilişkiler kaynaklı ortaya çıkan bölünmüşlük, aristokrasinin zayıfladığı ve hükümdarın merkezi gücünü tahkim eden polis devletinde bir dereceye kadar ortadan kalkmıştır. Aynı zamanda bu olgu, modern devletin organlarının kurumsallaşmasını da sağlamıştır. Ancak bu dönemin olumsuz bir özelliği yönetimde keyfilik olgusudur. Hukuk denetiminin eksikliği sonucu ortaya çıkan keyfi yönetim bireylerin haklarını tahrip ederken onları herhangi bir yargı mekanizmasına başvuru- dan da alıkoymuştur.

Polis devletinden hukuk devletine geçiş sürecinde bir ara form olarak değerlendirilebilecek hazine teorisi ise bireylerin bazı hukuki güvencelere kavuşmasını getirmiştir. Bu teoriye göre kamusal düzenin hamisi olan siyasal erk – ya da devlet – kamu hukukunun bir öznesi olarak yine herhangi bir denetime tabii tutulmazken, hazine özel hukuka tabii tutulmuş, böylelikle devlet ve hazine birbirinden bir nebze ayrılmıştır. Bu formülde yönetilenlere çeşitli haklar tanınmış, devlet bireylerin mülkleri üzerinde bir tasarrufta bulunduğunda bu kişilere kamulaştırma bedeli verme yoluna gitmiştir (Yıldız, 2013: 222). Hazine teorisi bahsedildiği gibi bir ara form olmakla birlikte hukuk devletine giden süreçte etki göstermiştir.

Albert Dicey, 1885 yılında yayımladığı “Rule of Law” eserinde, hukuk devleti kavramının üç temel unsurdan oluştuğunu savunmuştur. Bunlar (1) keyfilik ya da hükümetin geniş takdir yetkisinin tam karşısına yasaların üstünlüğünü konumlandırmak, (2) yöneten ve yönetilen fark etmeksizin devletin tüm vatandaşlarının kanun karşısındaki eşitliği, (3) çağlar boyunca kazanılan ve geliştirilen birey haklarını kapsayan ilkelerdir (Dicey, 1885: 28).

Philip Seznick ve Martin Krygier’in anlayışına baktığımızda “hukuk devleti” veya “hukukun üstünlüğü” kavramları, iktidarın keyfi şekilde kullanılmasının önünde engel teşkil eden hayati bir değer olarak görmektedir. Bu teorisyenler hukukun üstünlüğünün işlevsel hale gelebilmesi için bütünsel bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini savunurken, “keyfi yönetim” sorununun çözümünde toplumlar arasında farklı önlemlere ihtiyaç duyulabileceğini belirtmektedir. Zira onlara göre keyfi yönetim algısı toplumdan topluma değişiklik göstermektedir (Lieberman, 2019: 311).

Kavramın günümüzdeki karşılığı ve temsil ettiği koşullar ise çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından tanımlanmaktadır. Kamuoyunda Venedik Komisyonu olarak da bilinen Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu’na göre hukuk devletinin unsurları şu şekildedir (Mccorquodale, 2016: 277): “Kanunların açık, hesap verilebilir ve demokratik esaslara göre yürürlüğe konması, yönetimde hukuka bağlı olmayan keyfi davranış ve uygulamaların olmaması, kanunların herkes için bağlayıcı olması, mahkemelerin bağımsız ve tarafsız niteliğini koruması, insan haklarının her tahlilde gözetilmesi, kanunlar önünde herkesin eşit olması ve ayrımcılığa izin verilmemesi.”

Hukuk devleti prensibi yürütmenin faaliyetlerini yargı denetimine tabii kılmaktadır. Diğer yandan bu denetim hukuka uygunluk açısından yapılmakta ancak bütünlüklü ve içeriğe yönelik bir denetim çoğu zaman kısıtlı kalmaktadır. Bu da yürütme erkine ve ona bağlı kurumlara takdir yetkisi vermektedir. Burada ortaya çıkan tehdit takdir yetkisinin veya keyfi kararların sınırlandırılmasıdır.

lamamasına yöneliktir. Bunun çözülebilmesinin yolu ise hukuka uygunluk ve yerindelik denetiminin sınırlarının yargı erki tarafından çizilmesidir.

Carl Schmitt çalışmalarında siyasal erkin hukuk denetimine tabi tutulması konusuna ayrı bir önem vermiştir. Esasen Schmitt, konuyla ilgili tüm eserlerinde gerçekçi bir tespit ortaya koymaya çalışmış ve “parlamenter demokrasi” gibi anlatıların aslında halkın iktidarını perdelediği vurgusunda bulunmuştur. Örneğin, Anayasa Öğretisi isimli eserinde anayasayı değiştirme koşullarını “darbe” ya da “devrim” seçeneklerinin ötesine geçirmeye çalışmıştır. Schmitt anayasaları siyasal ve hukuk devleti bölümlerine ayırarak incelemiştir. Schmitt’e göre toplumlar anayasalarında öncelikle siyasal bir karar almakta ve buna göre bir sistem kurgulamaktadır. Diğer yandan, devlet ve halkın birbirinden soyutlanmadan var olması halkın – ya da milletin – gerçek manada temsil edilebileceği bir siyasal ortam hazırlamaktadır. Bu nedenle hukuk devleti ilkesi milletin iradesinin yansıtıldığı bir anayasa ile mümkün olabilmektedir. Schmitt’e göre yasal değişikliklerle temel hak ve özgürlükler sınırlandırılabilir ancak bu değişiklikler temel hakları tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Çünkü öncelikli olarak anayasalarda kendisini bulan siyasal karar buna mani olmaktadır (Göztepe, 2015: 143). Schmitt, hukuk devleti anlayışının liberal yorumunun yalnızca normlardan müteşekkil olduğu tespitinde bulunmuştur. Aynı şekilde bir normun kendi kendini ihdas edemeyeceği düşüncesinden yola çıkarak, sadece normlardan oluşan anayasa anlayışının otonom bir hukuk anlayışı olamayacağını öne sürmüştür (Güran, 2017: 32).

Diğer yandan bu noktada liberal felsefecilerden Friedrich August von Hayek’in hukuk devleti anlayışını ele almak gerekmektedir. Hayek, Schmitt’i hukukta kararcılığı savunmasından dolayı eleştirmektedir. Ona göre Schmitt’in başlattığı hukuk anlayışı Avrupa liberalizmini ciddi bir krize sevk etmiştir (Hayek, 2011: 187). Buna karşılık Schmitt’in liberal hukuk devleti anlayışına yönelttiği eleştiriye parlamenter sistemin kararcı hukuk anlayışını taşıırken bunu çeşitli ilkeler ortaya atarak perdelemesidir (Esgün, 2018: 926). Schmitt’e göre parlamenter demokrasi bu tür yöntemlerle bir yanılığ yaratmakta, aynı şekilde halk iradesinin siyasal alana yansımalarını önlemektedir (Schmitt, 2006).

Ancak Hayek esasen Schmitt’le farklı düşünce kamplarında olarak değerlendirilse de iki düşünürün de üst değer olarak gördükleri kavram hukukun üstünlüğüdür. Aralarındaki fark ise hukuku kimin yaratacağı üzerinedir (Karadağ, 2020: 413). Schmitt’e göre “irade”, egemenin eylemlerinin ilk çıkış noktasıdır ve pratik açıdan kendisini “karar” olarak gösterir. İrade ve karar kavramları egemen olanın hukuku yaratmasında öncül kavramlardır (Öztürk,

2017: 79). İki kuramcının hukuk tasavvurlarını kabaca karşılaştırmak gerekirse, Schmitt demokrasi ve hukuk devletinin sağlanması için yürütmeye ağırlık verilmiş bir “anayasal başkan” önerisinde bulunurken, Hayek ise yürütmeyi bireyin haklarını korumak üzere zor kullanan bir erk olarak tanımlamakta, ancak ona sınırlamalar getirirken sınırsız bir “milli irade” ve demokrasi vurgusunda bulunmamaktadır.

Hayek’in hukuk devleti görüşünün Schmitt’inkinden bir diğer farkı ise devletin karar verici olmamasıyla ilgilidir. Diğer yandan Hayek klasik liberalizmin savunduğu sınırlı devlet ilkesinin ötesine geçmekte ve sınırlı ve fonksiyonel bir devlet önerisinde bulunmaktadır. Başka bir deyişle Hayek ekonomi ve devleti birbirinden ayırmaktadır. Ona göre merkezde güçlü bir devletin varlığı söz konusudur ve güçlü devlet serbest piyasanın siyasal biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rekabet ve serbest piyasa devlet tarafından üretilmektedir. Diğer yandan devlette karar vericinin serbest piyasa rekabetine karışmaması yönünde sınırlandırılmasını içeren bir hukuk sistemi de kurgulanmalıdır (Karadağ 2020: 415).

Hayek aynı şekilde hukuk devletine büyük önem atfederken onun ancak tarafsız ve diğer erklerden arındırılmış bir yargı sayesinde korunabileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla Hayek güçler ayrılığı ilkesi ve hukukun üstünlüğünü gerekli görmektedir (Hayek, 2011: 210). Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü kavramları yürütmeyi sınırlayan bir görev ifa etmektedir (Hayek, 2011: 206).

Schmitt ve Hayek gibi Alman ve Avusturyalı düşünürleri ele almışken yine Almanya üzerinden verilebilecek bir örnek, Friedenau’nun 1945 sonrası taksim edilmiş Almanya’da farklı hukuk devleti anlayışları üzerine görüşleridir. Friedenau’ya göre Batı Federal Alman Cumhuriyeti ile Sovyetlerin hakimiyetinde kurulan Alman Demokratik Cumhuriyeti’nin ikisi de kendisini hukuk devleti olarak tanımlamakta ancak uygulamada büyük farkların söz konusu olduğu bilinmektedir (Friedenau, 1956: 2-3).

Rawls’a göre ise hukuk devleti ve özgürlük kavramları birbirlerinden ayıramayacak bir ilişkiye sahiptir. Ona göre hukuk devleti tarafsız, öngörülebilir ve düzenli kurullarla yönetimi sağlamakta ve bu şekilde hukukun adalet temelli bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Böylece hukuk devleti maddi olarak adaleti sağlamakta ve özgürlüğü de güvence altına almaktadır (Rawls, 1994: 236).

Alman düşünür ve Frankfurt Okulu’nun günümüzdeki temsilcilerinden Habermas, hukuk devleti konusunda fikirlerini hukuk ve siyaset kavramlarını

tanımlayarak geliştirmektedir. Habermas'a göre hukuk bilimi hukuku konu alırken siyaset bilimi demokrasiyi ele almaktadır. Ona göre hukuk bilimi hukuk devletini normatif ölçütlerle incelerken siyaset bilimi ise pozitif ölçütlerle incelemektedir. Bu nedenle hukuk devleti olarak tanımlanabilecek demokrasi dışı sistemler ve hukuk devleti olmayan demokratik siyasal sistemlere rastlanabilmektedir (Habermas, 2002: 167). Habermas diğer yandan hukuk devleti ve demokrasi arasındaki ilişkinin modern hukukla ortaya çıktığını ifade etmektedir. Pozitif hukukun üst bir hukuksal alanla meşruiyetini sağlayamama hali demokrasi ve hukuk devleti ilişkisini doğurmaktadır. Ayrıca modern hukuk bireylere verdiği özerklikle bir meşruiyet kazanmakta ve özel ve kamusal özerklik birbirinin ön koşulu haline gelmektedir (Habermas, 2002: 168).

Hukuk devleti tartışmalarında bir diğer görüş ise Dworkin'in ortaya koyduğu bir ayrıma dayanmaktadır. Bu ayrımda iki yaklaşım söz konusudur. İlk yaklaşım hukuk devletinin kanunların içeriğinden bağımsız bir şekilde devletin kanunlara uyması anlayışını ifade etmektedir. İkinci yaklaşım ise bireysel haklara uygun kanun ve düzenlemeler içerisinde yönetimi tanımlamaktadır (Uygur, 2004: 32). Burada ortaya çıkan bir olgu ise "kanun devleti" olgusudur. Zira kanunların içeriğine bakılmaksızın veya bir başka deyişle hak temelli olup olmadıklarına dikkat edilmeksizin kanunlara uygun yönetim hukuk devletini değil kanun devletini tanımlamaktadır.

Kamu Düzeninin Gelişimi ve Unsurları

Kamu düzeni ve ilişkili kavramlara yönelik bir bakış açısı onların hak ve özgürlükleri sınırlandıran kavramlar olduğuna yöneliktir. Bu yorum günümüzde var olan anayasaların incelenmesi üzerine yürütülen düşünsel bir süreç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Buna göre anayasalar hukuk devletinin sağlanması doğrultusunda devleti ve yürütme erkini sınırlandırıcı işlev göstermenin yanında kamusal düzenin sağlanabilmesi için belirli istisnaları da içlerinde barındırabilmektedir.

Devletin ve toplumun bir arada yaşayabilmesi için devletin belirli ölçütlerde sınırlandırılmaları gerekmektedir. Liberal açıdan meseleye yaklaşıldığında hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında dikkate alınan ölçütler gereklilik, öngörülebilirlik – ki öngörülebilirlik konusunda Hayek'in de düşünceleri değerlidir (Hayek, 2011) – ölçülülük, orantılılık ve elverişlilik olarak sıralanmaktadır. Ancak bu sınırlamalar temel hak ve özgürlüklerin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik olmamalıdır (Bayra, 2020b: 47).

Hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması meselesi “güvenlik ve özgürlük ikilemi” adı verilen bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Buna göre devletin 17. yüzyılda İngiliz filozof Thomas Hobbes’ın anlayışı doğrultusunda güvenliği öne çıkararak yönü aynı yüzyılın bir başka filozofu John Locke’un “hayat, hürriyet, mülkiyet” anlayışıyla birlikte (Locke, 1967) sarkacın diğer tarafı olan hürriyet ile tamamlanmıştır. Bu denge günümüze kadar siyaset felsefesinin tartıştığı konulardan birisi olmuştur. Uluslararası ilişkiler alanındaki gelişmeler de dönem dönem sarkacı güvenlik veya özgürlük tarafına itmiştir.

Bahsi geçen düşünürlerin ortaya koydukları teorilerin günümüzde dahi tartışılmasının temel sebebi devletin yeni ortaya çıkan tehditlere yönelik gündeme getirdiği yasal düzenlemeler sırasında güvenliğe mi yoksa özgürlüklere mi öncelik vereceği sorusunun öneminden ileri gelmektedir. Burada var olan anlayış kamu düzenini tesis etmede verilen her kararın bir şekilde bu dengenin – veya sarkacın – bir tarafına ağırlık verilmesiyle sonuçlanacağını öngörmektedir.

Leviathan isimli eserin yazarı Thomas Hobbes, doğa halinin bir savaş haliyle eş olduğunu, yani güvensizliği içerdiğini ifade etmekte, toplum halinin ise güvenli bir ortama karşılık geldiğini vurgulamaktadır. Diğer yandan Hobbes’ın anlayışında devlet, meşruiyetini barışı ve güvenliği sağlama niteliğinden ötürü kazanmaktadır (Yayla, 2015: 56; Beriş, 2015: 14).

John Locke ise doğa durumunda bireyler arasında bir eşitlik ve özgürlük olduğunu ifade ederek özgürlüğün her bireyin doğal hakkı olduğunu öne sürmüştür. Locke’a göre devletin meşruiyeti pozitif hukuk aracılığıyla doğal hukuku korumasından ileri gelmektedir. Ona göre doğa durumunun sona ermesinin sebebi bireylerin güvenlik istencidir. Böylelikle Locke adaletin kurumsallaştırılması ihtiyacı bağlamında birey merkezli bir güvenlik anlayışını ortaya koymuştur (Yayla, 2015: 57).

Yukarıda da bahsi geçen ve liberal gelenekte önemli bir isim olan Hayek’in “Kölelik Yolu” eserinde Benjamin Franklin’den yaptığı alıntı da bu tartışmalar için önem arz etmektedir: “Güvenliği geçici olarak sağlamak için özgürlüklerinden vazgeçenler, ne güvenli kalırlar ne de özgür”. Hayek’e göre bireylerini güvende tutan şey özgürlükleridir (Hayek, 2015: 182). Kamu düzeni Hayek düşüncesinde “kendiliğinden doğan düzen” olarak kendisini göstermektedir (Aktaş, 2001: 56).

Elbette literatürde bu denge yaklaşımının reddedildiği çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların ortak vurgusu güvenlik ve özgürlük dengesi yaklaşımının soğuk savaş yıllarında zirvesini yaşadığı ancak dünyanın 21.

yüzyılda bu anlayışla kavranamayacağıdır. 21. yüzyılın uluslararası sistemi güvenlik ve özgürlüğün paralel ilerlediğini göstermekte, “güvenli olunduğunda özgür, özgür olunduğunda güvenli” sloganı günümüzü daha iyi anlatmaktadır. Diğer yandan günümüzde güvenliğin yasa koyucu bir konuma evrildiğine dair eleştiriler de bulunmaktadır (Bayra, 2019: 125). Bu yorumun sebebi 21. yüzyılın başında meydana gelen 11 Eylöl hadisesi, uluslararası terörizmin görünürlüğünde artış ve son yıllara damgasını vuran COVID-19 pandemisi olabilir. Zira terörizmden iktidar boşluğuna sebep olan iç savaşlara ve kamu sağlığının korunmasını öne çıkararak salgınlara kadar tüm örneklerde güvenliğin bir ana faktör haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kamu güvenliği ve kamu düzeni kavramları ise şu ana kadar ortaya koyulan bağlam içerisinde değerlendirilmelidir. Kamu düzeni toplumsal düzenin sağlanması doğrultusunda ortaya koyulan kurallar ve anlayışlar bütünü olarak nitelendirilebilmektedir. Esasen kamu düzeni bireysel ve toplumsal salahiyeti, genel sağlığı ve güvenliği kapsamaktadır. Kamu düzeninin korunması amacıyla yürütölen önlemler ve faaliyetler temel hak ve özgürlüklerin sınırlarında ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan kamu düzeni kavramı tanımlanması güç bir kavram olmakla birlikte daha çok hissedilebilen bir olgudur. Onun tanımlanmasındaki güçlük temel hak ve hürriyetler noktasında da birtakım sonuçlar doğurmaktadır. Güncel anayasalar üzerine yapılan çalışmalarda temel hak ve özgürlüklerin kamu düzeni, güvenliği ve sağlığını sağlamak üzere kısıtlanma gerekçeleri genellikle soyut kavramlar üzerinden belirlenmiştir (Bayra, 2020b: 48). Bu kavramların içeriklerinin doldurulmaması ve net bir şekilde tanımlanmalarını yasa koyucuya ve yürütmeye geniş takdir yetkisi ya da yönetimde keyfi bir anlayış imkanı sunmaktadır.

Hukuk literatüründe kamu düzeni unsurlarının standartlaştığı ve birçok çalışmada aynı unsurlara vurgu yapıldığı görölmektedir. Ayrıca kamu düzeninin unsurlarına yönelik bakış açısının klasik ve modern anlayış olarak ikiye ayrıldığı da bilinmektedir. İdare hukuku öğretisinin baskın olduğu klasik anlayışta kamu düzeninin üç unsuru olduğu belirtilmektedir. Bunlar dirlik ve esenlik, güvenlik ve sağlık olarak sıralanmaktadır (McDougal vd., 2018: 52).

Dirlik ve esenlik unsuru kamu huzuru olarak da isimlendirilmekte ve maddi düzensizliğin ve çeşitli rahatsızlıkların olmadığı bir durumu ifade etmektedir. Bir kamu düzeni unsuru olarak güvenlik ise kişilerin can ve malları için endişe duymamaları durumu olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü unsur olan sağlık – ya da genel sağlık – ise salgın gibi bulaşıcı hastalık durumunda bireylerin uzak tutulmasını ifade etmektedir (Ökay, 2009).

Kamu düzeninin unsurları konusunda modern anlayış bahsi geçen üç unsura “genel ahlak”, “insan onuru”, “kamusal estetik” ve “bireylerin kendilerine karşı korunması” unsurlarını da eklemektedir. Esasen kamu düzeninin geleneksel üç unsurunun altında değerlendirilebilen bu ek unsurlar modern yaklaşımda daha ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır. Buna göre genel ahlak toplumun manevi düzeninin bozulmamasına karşılık gelmekte, kamusal estetik toplumun maddi ve manevi kültürel mirasının koruma altına alınmasını ifade etmekte, insan onuru kavramı ise bireylerin fiziki ve sosyo-ekonomik durumlarına tehdit oluşmamasını içermektedir. Son olarak bireylerin kendilerine karşı korunması unsuru günümüzde iş güvenliğinin getirdiği bazı zorunluluklar ve otomobillerde emniyet kemeri takılması gibi düzenlemelerle karşımıza çıkmaktadır (Ökay, 2019).

Hukuk Devleti ve Kamu Düzeni İlişkisinde Egemenlik ve Meşruiyet

Modern devlet anlayışı temelde egemenlik ve meşruiyet kavramları üzerinden gelişim göstermiştir. Egemenlik devletin iç ve dış ilişkilerinde mutlak, bölünemez ve devredilemez bir otoriteye karşılık gelmektedir. Meşruiyet ise toplumun önemli bir kesiminin onayı ve mutabakatını temsil etmektedir. Diğer bir deyişle meşruiyet egemenliğin halk tarafından onaylandığını ifade etmektedir. Egemenlik kavramının tarihteki kökleri Fransız düşünür Jean Bodin’in çalışmalarına dayanmaktadır. Bodin “Devletin Altı Kitabı” isimli eserinde egemenliği modern devletin en üstün gücü olarak tanımlamıştır (Beriş, 2008: 57). İngiliz sözleşme teorisyeni Thomas Hobbes egemenliğin bireylerin güvenliğini sağlamaya hizmet ettiğini savunmuştur. Meşruiyet anlayışının siyaset bilminde halkla özdeşleştirilmesi ise diğer sözleşme teorisyenleri olan John Locke ve Jean Jacques Rousseau’nun çalışmalarına dayandırılabilir. Locke, Hobbes’un insanların birbirini tehdit olarak gördüğü “doğa durumundan” çıkış teorisinin aksine bireysel ve toplumsal kapasitenin gelişmesi üzerine bir sözleşme sağlandığı görüşünde bulunmuştur. Rousseau ise egemenliği halk iradesiyle bağlantılandırmıştır. Egemenliğin ve meşruiyetin hukuk devleti veçhesinden yeniden yorumlanması devlet ve halk arasındaki ilişkiyi dengeli hale getirmiştir (Beriş, 2015: 6). Öte yandan bu teori girişimleriyle birlikte egemenliğin modern anlamda kurumsallaşması söz konusu olmuştur. Şüphesiz devlet egemenliğine birincil olarak güvenliği sağlama özelliğini atfetmek, buna karşıt olarak bireyin özgürlüğü karşısında sınırlı devlet önerisinde bulunmak ve egemenliği ve güvenlik meselelerini meşruiyet ile ilintilemek üzerinden gelişen bir gerilimden söz edilebilmektedir. Böylelikle hukuk devleti anlayışı ve güvenlik arasında bir etkileşim doğmuştur.

20. yüzyılda egemenlik kavramı uluslararası ilişkiler ve küreselleşme kapsamında bir evrim geçirmiştir. Milyonlarca insanı etkileyen Dünya Savaşları ve ardından kurulan ulusüstü kurumlar egemenlik üzerine farklı görüşleri ortaya çıkarmıştır. Devletlerin daha büyük amaçlar uğruna egemenlik normuyla çelişen adımları bu görüşleri desteklemiştir (Krasner, 1999). Öte yandan küresel iktisadi ve teknolojik gelişmeler egemenliğin uygulanmasını dönüştürmüş ve ulusal sınırları aşan yeni otorite türlerine yol açmıştır (Sassen, 2006; Beriş, 2008: 68). Aynı yüzyılda kitle iletişimle ilgili gelişmeler egemenlik ve meşruiyet ilişkisine farklı bir boyut getirmiştir. Zira meşruiyetin sağlanmasında ikna tekniklerinin önemi görünür hale gelmiştir. Böylelikle egemenliğin devletler için verili bir özellik olmasından çok sosyal olarak inşa edilmiş bir kavram olduğuna yönelik bir anlayış gelişmiştir (Biersteker ve Weber, 1996).

21. yüzyıla gelindiğinde, hukuk devleti ve kamu düzeni ilişkisinde egemenlik ve meşruiyet kavramlarının dönüşümü daha belirgin hale gelmiştir. Bu dönüşüm, modernleşme sürecinin bir parçası olarak, egemenlik anlayışının katı ve mutlak formundan daha esnek ve meşruiyete dayalı bir forma evrilmesini içermektedir. Modern toplumlarda meşruiyet, artık sadece geleneksel otoriteye dayalı olmaktan çıkıp, rasyonel müzakere süreçlerine dayanır hale gelmiştir (Habermas, 1996). Egemenlik ulus devlet sınırlarını aşan bir boyut kazanmış ve küresel yönetim mekanizmalarının önem kazandığı bir mekanizmaya evrilmiştir (Held, 2010). Bu durum, kamu düzeninin sağlanmasında uluslararası hukuk normlarının ve insan hakları standartlarının etkisinin arttığını göstermiştir. Böylece, hukuk devleti ilkesi ulusal sınırları aşan bir nitelik kazanmış ve evrensel değerlere dayalı bir meşruiyet zemini oluşturmuştur.

Ayrıca, modern devletin egemenlik uygulamaları daha incelikli ve yaygın bir hale gelmiştir. Kamu düzeninin sağlanmasında doğrudan zor kullanımdan ziyade, bireylerin ve toplumun yönetilmesi ve yönlendirilmesi üzerine odaklanan bir durum hasıl olmuştur (Foucault, 2007). Bu durum, meşruiyetin daha karmaşık ve çok boyutlu bir hal almasına neden olmuştur. Modernleşme sürecinde güvenlik algısının ve kamu düzeni anlayışının yaşadığı değişim ve bu durumun güvenlik politikalarına yansımaları risk üzerinden de açıklanmaktadır. Küresel risklerin artması ve karmaşıklaşması, devletlerin egemenlik uygulamalarını ve meşruiyet arayışlarını etkilemektedir (Beck, 1992; Beck, 2009). Bu bağlamda, hukuk devleti ilkesi, sadece iç hukuk düzenini değil, aynı zamanda küresel risklere karşı uluslararası iş birliğini de içerecek şekilde genişlemektedir.

Bilgi teknolojilerinin ve küresel iletişim ağlarının egemenlik ve meşruiyet üzerindeki etkisi topluma ağ temelli bir bakışı gerekli kılmaktadır. Bu yeni toplumsal yapıda, devletlerin bilgi akışını kontrol etme ve kamu düzenini sağlama kapasiteleri değişime uğramaktadır (Castells, 2000). Meşruiyet, artık sadece geleneksel kurumlar üzerinden değil, aynı zamanda dijital platformlar ve sosyal medya üzerinden de inşa edilmektedir. Diğer yandan sosyal hareketler ve internet çağı üzerine çalışmalar, dijital aktivizm ve siber protestoların kamu düzeni üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır (Castells, 2012). Bu bağlamda, ifade özgürlüğü ve kamu güvenliği arasındaki denge, özellikle sosyal medya platformlarının düzenlenmesi konusunda, hukuk devleti ilkesinin uygulanmasında yeni zorluklar yaratmaktadır. Bu çerçevede, 21. yüzyılın başlarında hukuk devleti ve kamu düzeni kavramları, küreselleşme ve dijitalleşmenin etkisiyle yeni boyutlar kazanmıştır. Özellikle, siber güvenlik ve veri koruma gibi konular, geleneksel egemenlik ve meşruiyet anlayışlarını zorlamaktadır. Lessig'in (1999) "Code is Law" (Kod Yasadır) paradigması, dijital alanda hukuk devleti ilkesinin nasıl uygulanacağı konusunda yeni tartışmalar başlatmıştır. Bu bağlamda, algoritmaların ve yapay zekânın kamu düzeninin sağlanmasında ve hukukun uygulanmasında artan rolü, etik ve yasal çerçevelerin yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Dijitalleşmeye benzer şekilde, 21. yüzyıl için öngörülen zorluklar, özellikle yapay zekâ ve biyoteknoloji alanındaki gelişmeler, hukuk devleti ve kamu düzeni kavramlarını yeniden şekillendirmektedir. Örneğin, genetik mühendisliği ve insanları özne olarak merkeze alan biyoteknolojiler, kişisel özgürlükler ve kamu güvenliği arasındaki dengenin nasıl kurulacağı konusunda yeni etik ve yasal sorular ortaya çıkarmaktadır (Harari, 2018).

Modern toplumda hukuk devleti ve kamu düzeni, sürekli olarak yeniden üretilen ve dönüşen yapılar olarak görülmektedir. Bu perspektif, meşruiyetin dinamik doğasını vurgulamakta ve toplumsal değişimle birlikte hukuki normların da evrilmesi gerektiğini göstermektedir. Örneğin, çevre hukuku ve sürdürülebilirlik ilkeleri, klasik hukuk devleti anlayışına yeni boyutlar katmaktadır (Giddens, 1990).

Bahsi geçen paradigmada hukuk devleti ve kamu düzeni anlayışının esneklik kazanması gerekmektedir. Hızla değişen toplumsal koşullar ve teknolojik gelişmeler karşısında, hukuk sistemlerinin ve kamu düzeni politikalarının da aynı hızda uyum sağlayabilmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, yenilikçi yasal mekanizmalar, hukuk devletinin çağdaş zorluklarla başa çıkma kapasitesini artırmaktadır (Baumann, 2000). Küreselleşme ve kültürel akışlar, kamu düzeni ve güvenlik politikalarının oluşumunda kültürel faktör-

lerin önemini vurgulamaktadır. Küresel göç hareketleri ve çok kültürlülük, hukuk devleti ilkesinin uygulanmasında yeni zorluklar ortaya çıkarmaktadır (Appadurai, 1996). Bu bağlamda, kültürlerarası diyalog ve entegrasyon politikaları, kamu düzeninin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Modernleşme sürecinde meşruiyetin artan önemi, Beetham'ın (2013) belirttiği gibi, sadece yasal prosedürlere uygunlukla değil, aynı zamanda normların toplumsal kabulü ve rızanın aktif ifadesiyle de ilgilidir. Bu bağlamda, hukuk devleti ilkesi, sadece formel kurallara uygunluğu değil, aynı zamanda bu kuralların toplumsal adalet ve eşitlik ilkelerine uygunluğunu da içermektedir.

Nihayetinde, hukuk devleti ve kamu düzeni ilişkisinde egemenlik ve meşruiyet kavramlarının dönüşümü, modernleşme sürecinin karmaşık ve çok boyutlu bir yansıması olarak görülmektedir. Bu dönüşüm, geleneksel egemenlik anlayışından daha esnek, çok katmanlı ve meşruiyete dayalı bir yönetim modeline geçişi işaret etmektedir. Bu yeni paradigmada, hukuk devleti ilkesi ve kamu düzeni anlayışı, ulusal sınırları aşan, küresel riskleri dikkate alan ve teknolojik gelişmelere adapte olan bir yapıya bürünmektedir. 21. yüzyılda hukuk devleti ve kamu düzeni kavramları, teknolojik, sosyal ve kültürel değişimlerin etkisiyle sürekli bir evrim geçirmektedir. Bu değişim süreci, geleneksel egemenlik ve meşruiyet anlayışlarını zorlarken, aynı zamanda daha kapsayıcı, esnek ve adaptif yönetim modellerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir. Gelecekte, hukuk devleti ilkesinin ve kamu düzeni politikalarının başarısı, bu değişimlere ne ölçüde uyum sağlayabildiğine ve küresel sorunlara ne kadar etkili çözümler üretebildiğine bağlı olacaktır.

Kamu Güvenliği ve Güvenlik Politikalarının Oluşumu

Yukarıda sayılan unsurlara sahip kamu düzeninin sağlanması doğrultusunda ele alınması gereken bir diğer kavram kamu güvenliği kavramıdır. Kamu güvenliği kavramını tanımlama noktasında akademik çalışmalarda birtakım anlam karmaşıklıklarına rastlanmaktadır. Bunun en temel sebebi kavramın içinde yer alan kamu ve güvenlik olgularının tanımlanma problemi. Esasen kamu ifadesi devleti aşan bir ifade olmakla birlikte bireysel hakların ve hürriyetlerin temel alındığı ve bireylerin kendilerini tüm aidiyetleriyle birlikte ifade edebildikleri bir alana karşılık gelmektedir. Güvenlik kavramını ise insan veya doğa kaynaklı tüm tehditlerden uzak olma hali olarak tanımlamak gerekmektedir. Bu haliyle kamu güvenliği hem bireylerin aidiyetlerini ve düşüncelerini özgürce ifade edebildikleri hem de bir tehdit algısından uzak şekilde yaşayabildikleri bir durumu tanımlamaktadır (Oakley vd., 1998: 4).

Modern devlette güvenlik politikalarının oluşumu jeopolitik dinamikler, iç güvenlik kaygıları, devletin karakteristik özellikleri ve tehditlerin değişen yapısı gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Devlet güvenliğine ilişkin ilk tartışmalar, egemen bir devletin vatandaşlarının iç ve dış tehditlere karşı güvenliğini sağlamanın önemini vurgulayan Hobbes'un çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Bu temel fikir, küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve değişen uluslararası normların devletlerin güvenlik yaklaşımlarını nasıl etkilediğini inceleyen çağdaş düşüncelerle birlikte evrim geçirmiştir (Buzan vd., 1998).

Uluslararası normların ve küresel yönetim yapılarının modern devletlerde güvenlik politikalarının oluşumu üzerindeki etkisi kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Bu bağlamda normatif değişimlerin devletlerin davranışlarını ve politika kararlarını nasıl etkilediği önemli bir tartışma konusu olmuştur. Finnemore ve Sikkink'e göre (1998), uluslararası normların oluşumu ve yayılması devletlerin güvenlik politikalarını şekillendirmede önemli bir etkiye sahiptir. İnsan hakları normlarının güçlenmesi, güvenlik politikalarının bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyacak şekilde düzenlenmesini gerektirmiştir. İşkence yasağı, adli yargılanma hakkı ve özel hayatın gizliliği gibi ilkeler, güvenlik tedbirlerinin sınırlarını belirlemiştir. Ayrıca uluslararası insancıl hukuk devletlerin çatışma durumlarında uyması gereken kuralları belirlemiş, bu norm askeri güvenlik politikalarının oluşumunda rehber olarak alınmıştır. Son olarak iklim değişikliği ve çevresel tehditlerin artmasıyla birlikte çevresel güvenlik uluslararası bir norm haline gelmiştir. Devletler çevreyi korumak ve sürdürülebilirliği sağlamak için güvenlik politika çerçevelerine iklim değişikliğini de entegre etmeye başlamıştır.

Güvenlik politikalarının oluşumunda küresel yönetim çerçevesinde uluslararası örgütlerin ve rejimlerin devletlerin güvenlik politikalarını şekillendirmedeki ve bazen de kısıtlamadaki rolü de ele alınmak durumundadır. Uluslararası örgütler ve rejimler devletlerin güvenlik politikalarını şekillendirirken kimi zaman da kısıtlamaktadır. Küreselleşen dünyada ortaya çıkan sınır aşan tehditler ve sorunlar, devletlerin tek başlarına etkili güvenlik politikaları geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle uluslararası örgütler kolektif güvenlik anlayışıyla hareket ederek devletlerin güvenlik politikalarına yön vermektedir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) örnek örgütler olarak öne çıkmaktadır. BM, uluslararası barış ve güvenliği korumak üzere kendisini konumlandırmaktadır. BM, Güvenlik Konseyi aracılığıyla uluslararası krizlere müdahale etmeyi ve devletlerin güvenlik politikalarını etkilemeyi hedeflemektedir. BM'nin aldığı ambargo ve barışı koruma operasyonu kararları, ilgili devletlerin politikalarını şekillendirme potansiyeli taşımaktadır. NATO ise üye dev-

letlerin ortak savunma politikalarını belirlemekte ve güvenlik stratejilerini koordine etmektedir. NATO'nun genişleme politikaları ve askeri doktrinleri üye ülkelerin yanı sıra komşu devletlerin de güvenlik politikalarını etkilemektedir. Öte yandan AB, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası aracılığıyla üye devletlerin güvenlik politikalarını uyumlaştırmakta ve ortak hareket etmelerini sağlamaktadır. AB'nin güvenlik ve savunma alanındaki girişimleri, üye ülkelerin ulusal politikalarını kısıtlayıcı veya yönlendirici olabilmektedir. Ayrıca çeşitli rejimler de güvenlik politikalarının şekillenmesinde etkilidir. Silahsızlanma ve Silah Kontrolü Rejimleri, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması, Kimyasal Silahlar Sözleşmesi ve benzeri anlaşmalar, devletlerin kitle imha silahlarına ilişkin politikalarını sınırlamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası belgeler de devletlerin iç güvenlik politikalarını insan hakları standartlarına uygun hale getirmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu rejimler ve belgeler, uluslararası güvenliği artırmayı hedeflerken, devletlerin egemenlik alanlarına müdahalede bulunmaktadır. Weiss ve Thakur uluslararası örgütlerin ve rejimlerin, devletlerin güvenlik politikalarını çeşitli yöntemlerle etkilediğini belirtmektedir (2010). Bunlar meşruiyet sağlama, normatif baskı, yaptırımlar ve teşvikler, teknik ve operasyonel destektir. Meşruiyet sağlama, uluslararası örgütlerin onayı veya desteğinin devletlerin güvenlik politikalarına meşruiyet kazandırması noktasında öne çıkmaktadır. Normatif baskı, uluslararası normların ve standartların devletlerin belirli güvenlik politikalarını benimsemesini teşvik etmekte önemlidir. Aksi takdirde bu devletler uluslararası tepkiyle karşılaşabilmektedir. Yaptırımlar ve teşvikler ise ekonomik yaptırımlar, diplomatik baskılar veya teşvik mekanizmaları üzerinden güvenlik politikalarını şekillendirmektedir. Son olarak teknik ve operasyonel destek ise uluslararası örgütlerin güvenlik alanında kapasite geliştirme, eğitim ve teknik yardım gibi destekler üzerinden güvenliğin inşasını etkilemekle ilgilidir.

Uluslararası örgütler ve rejimler, güvenlik politikalarının şekillenmesinde hem destekleyici hem de kısıtlayıcı roller üstlenmektedir. Bu durum, devletlerin kamu güvenliği politikalarını oluştururken uluslararası normlar ve yükümlülükler çerçevesinde hareket etmelerini zorunlu kılmaktadır. Kamu güvenliğinin sağlanması, sadece ulusal düzeyde alınan önlemlerle değil, aynı zamanda uluslararası iş birliği ve küresel yönetim mekanizmalarıyla da yakından ilişkilidir. Devletler, güvenlik politikalarını oluştururken uluslararası örgütlerin rehberliğinden ve uluslararası rejimlerin sağladığı çerçeveden faydalanırken, egemenlik ve meşruiyet kavramlarını da bu yeni gerçeklik ışığında yeniden değerlendirmektedir (Weiss ve Thakur, 2010).

Literatürde teknolojik gelişmelerin güvenlik ortamını nasıl dönüştürdüğü ve güvenlik politikalarının evrimine nasıl yol açtığı giderek daha fazla ele alınmıştır. Siber tehditlerin ulusal güvenlik stratejileri üzerindeki etkileri geleneksel askeri çerçeveleri aşan politikalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Cavelty, 2007). Benzer şekilde, ağ merkezli savaşın yükselişi devletlerin güvenlik politikalarını geleneksel olmayan tehditleri etkili bir şekilde uyarlamaya itmektedir (Arquilla ve Ronfeldt, 1997).

Demokratik yönetim, halkın katılımı ve güvenlik politikalarının oluşturulması arasındaki ilişki bir diğer önemli alandır. Eichenberg (2005) demokrasilerde kamuoyunun dış politika ve güvenlik kararları üzerindeki etkisini vurgulamakta, devletlerin güvenlik politikalarını kamu tercihleriyle uyumlu hale getirmenin karmaşıklığını belirtmektedir. Ayrıca, sivil toplumu güvenlik politikalarının oluşturulmasına dahil etmek çeşitli zorluklara ve fırsatlara gebe dir (Müller ve Wolff, 2004).

Hukuk devleti ilkesi, devletin egemenlik yetkilerini kullanırken hukuka bağlı kalmasını ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almasını öngörür. Kamu düzeni ise, toplumsal yaşamın belirli bir düzen içinde sürdürülmesini sağlayan kurallar bütünü olarak hem egemenliğin bir tezahürü hem de meşruiyetin bir kaynağı olarak görülebilir. Bu çerçevede, güvenlik politikalarının oluşumu da egemenlik ve meşruiyet kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Devletler, kamu düzenini sağlama ve vatandaşlarının güvenliğini koruma sorumluluğunu egemenliklerinin bir parçası olarak görürken, bu politikaların meşruiyeti toplumsal onay ve hukuki çerçeveye uygunluk ile sağlanır.

Güvenlik politikalarının oluşumu ve uygulanması sürecinde, hukuk devleti ilkeleri ile kamu düzeni gereklilikleri arasında hassas bir denge kurulması gerekmektedir. Bu denge, modern devletin karşılaştığı en önemli zorluklardan biridir. Bir yandan toplumun güvenliğini sağlamak, diğer yandan bireysel hak ve özgürlükleri korumak arasındaki gerilim, güvenlik politikalarının merkezinde yer almaktadır.

Güvenlik politikalarının oluşturulmasında etkili olan faktörler ulusal ve uluslararası tehdit algısı, teknolojik gelişmeler, ekonomik faktörler, toplumsal beklentiler ve değerler ve uluslararası ilişkiler ve anlaşmalar olarak sıralanmaktadır. Devletler, iç ve dış tehditleri değerlendirerek güvenlik politikalarını şekillendirmektedir. Bu tehditler terörizmden siber saldırılara, organize suçlardan çevresel tehditlere kadar geniş bir yelpazede varlık göstermektedir. Teknolojinin hızlı gelişimi güvenlik politikalarının sürekli güncellenmesini gerektirmektedir. Yükselen teknolojiler güvenlik stratejilerinin

önemli bileşenleri haline gelmiştir. Ekonomik faktörler bağlamında, ülkenin ekonomik durumu ve kaynakları, güvenlik politikalarının kapsamını ve uygulanabilirliğini doğrudan etkilemektedir. Toplumsal beklentiler ve değerler ise demokratik toplumlarda vatandaşların güvenlik algısı ve beklentilerinin politikaları şekillendirmesiyle ilgilidir. Son olarak ülkelerin uluslararası konumu, ittifakları ve yükümlülükleri güvenlik politikalarına entegre etmektedir. Bu haliyle uluslararası ilişkiler ve anlaşmalar güvenlik politikalarının oluşumunda oldukça etkilidir. Güvenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreci genellikle belirli aşamalarla şekillenmektedir. Tehdit analizi ve risk değerlendirmesi, politika hedeflerinin belirlenmesi, yasal çerçevenin oluşturulması, kurumsal yapılanma, kaynakların tahsisi ve son olarak uygulama ve denetim aşamaları bunlar arasındadır. Bu süreçte, demokratik ülkelerde genellikle parlamento, hükümet, güvenlik kurumları, sivil toplum kuruluşları ve akademik çevreler gibi çeşitli aktörler rol oynamaktadır (Weiss ve Kalbacher, 2008: 339).

Nihayetinde, güvenlik politikalarının oluşumu ve uygulanması, hukuk devleti ilkeleri, kamu düzeni gereklilikleri ve demokratik değerler arasında hassas bir denge kurma sürecidir. Bu süreç, toplumun güvenlik ihtiyaçları ile özgürlük talepleri arasında optimal bir nokta bulmayı hedefler ve sürekli olarak değişen koşullara adapte olmayı gerektirir. Güvenlik politikalarının başarısı, bu dengenin ne kadar iyi kurulduğu ve korunduğu ile doğrudan ilişkilidir.

Bu bağlamda, güvenlik politikalarının etkinliği ve meşruiyeti, toplumsal destek ve katılım ile yakından ilişkilidir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik, güvenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında kritik öneme sahiptir. Ayrıca, güvenlik politikalarının insan hakları ve temel özgürlüklerle uyumlu olması, hukuk devleti ilkesinin sürdürülmesi açısından vazgeçilmezdir. Güvenlik politikalarının oluşumunda toplumun rızasının gözetilmesi, meşruiyetin sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Güvenlik politikalarının hukuk devleti ilkeleriyle uyumlu bir şekilde geliştirilmesi hem toplumsal meşruiyet hem de sürdürülebilir kamu düzeni için esastır.

Beetham (2013), meşruiyetin sadece yasal bir mesele olmadığını, aynı zamanda ahlaki gerekçelendirme ve toplumsal onay gerektirdiğini vurgulamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, güvenlik politikalarının oluşturulması sürecinde toplumun katılımı ve onayı, politikaların meşruiyetini güçlendirmektedir. Loader ve Walker (2007) ise “medenileştirici güvenlik” kavramını öne sürerek, güvenliğin demokratik değerler ve hukuk devleti ilkeleriyle uyumlu bir şekilde sağlanması gerektiğini savunmaktadır.

Güvenlik politikalarının hukuk devleti ilkelerini önceleyerek kurgulanması, toplumsal rızanın ve meşruiyetin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Waldron (2016), hukuk devletinin sadece devletin gücünü sınırlamakla kalmadığını, aynı zamanda güvenlik politikalarının uygulanmasında adalet ve eşitlik ilkelerini gözettiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, güvenlik politikalarının toplum nezdinde kabul görmesini ve dolayısıyla etkinliğini artırmaktadır.

Toplumsal rızanın gözetilmesi, güvenlik politikalarının oluşturulmasında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin uygulanmasını gerektirir. Huysmans (2014), güvenlik politikalarının demokratik süreçlerle şekillendirilmesi gerektiğini ve bu süreçte toplumun aktif katılımının önemini vurgulamaktadır. Bu katılım, politikaların meşruiyetini artırırken, aynı zamanda farklı toplumsal kesimlerin güvenlik ihtiyaçlarının da dikkate alınmasını sağlamaktadır.

Özetle, sürdürülebilir bir kamu düzeni için güvenlik politikalarının hukuk devletini önceleyerek ve toplumsal rızayı gözeterek kurgulanması gerekmektedir. Bu yaklaşım, güvenlik politikalarının meşruiyetini güçlendirirken, aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin korunmasını da sağlamaktadır. Böylece, güvenlik ve özgürlük arasındaki hassas denge korunarak, toplumun hem güvenlik ihtiyacı karşılanmakta hem de demokratik değerler muhafaza edilmektedir.

Sonuç Yerine: Sürdürülebilir Kamu Düzeni için Hukuk Devleti

Bu çalışmanın konusu olan kavramlar hukuk devleti, kamu düzeni ve bu düzenin sağlanması için ortaya koyulan güvenlik politikaları birbirleriyle sıkı bağlara sahiptir. 17. yüzyıldan beri gelişen modern devlet yöneticiler ve yönetilenler arasındaki güç mücadeleleri üzerinden evrimleşmiş ve 20. yüzyılda geçici bir denge sağlanmıştır. Bu denge soğuk savaş yıllarında etkisini göstermekle birlikte çeşitli pürüzleri de beraberinde getirmiş, o pürüzler kalıntılar olarak günümüze de yansımıştır.

21. yüzyılın ilk çeyreğini bitirmek üzere olan dünya çoğunlukla devlet dışı aktörler tarafından yaratılan tehditler ve salgın hastalıklar gibi küresel fenomenlerle sarmalanmışken yeni bir düzenin yaklaşmakta olduğu açıktır. Bu düzen yeni bir kamu düzeni anlayışı olarak kendisini gösterecektir. Özetle yeni bir kamu düzeni anlayışının geliştirilmesi kaçınılmazdır (Arajärvi, 2018: 190). Yakın gelecekte tehditlerin “içeriden” geleceğine yönelik göstergeler dış tehditlerden çok kamu düzeninin sağlanması doğrultusunda politikalar üretmeyi gerektirecektir. Ancak bu devletlerin kendi toplumlarına “iç tehdit” olarak yaklaşmasını gerektirmemektedir. Aksine kamu düzenine yö-

nelik tehdidin içeriden gelmesini önlemek için çok kültürcü bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Bu da toplumlara daha fazla hak sağlayarak mümkün olacaktır. Günümüzde kamu düzeni hukuk devletinin korunmasıyla mümkündür. İdeal bir demokratik devletin ana unsurları bağımsız otonom siyasi aktörler, devletten bağımsız işleyen bir sivil toplum, hukukun üstünlüğü, başarıyla işleyen serbest piyasa ekonomisi ve liyakate dayalı rasyonel bürokrasi olarak sıralanabilmektedir. Bu formülasyon aynı zamanda güçlü bir kamu düzeninin de ön koşuludur.

Diğer yandan hukuk devletinin toplumsal meşruiyetin sağlanmasıyla gerçekleşebileceğini vurgulamak gerekmektedir. Bu durum toplumun yarısından bir fazlanın sağlanmasıyla değil, toplumun bütün kesimlerinin siyasal olana dahil edilmesiyle mümkün olabilecektir. Böylelikle hem hukuk devleti anlayışı kapsayıcı bir şekilde oturmuş hem de kamu düzeni sağlanmış olacaktır.

Ayrıca kamu düzeni unsurlarından hukuka uygun olup meşruluğu sorunlu olan noktalar tespit etmek gerekmektedir. Zira hukukilik mevzuata uygunluktur. Hukukun mevzuata indirgenmesi ise çalışmamızda vurgulandığı gibi hak temelli bir anlayışı değil kanun temelli bir anlayışı öne çıkarmaktadır. Böylelikle hukuk devletiyle güçlendirilmiş bir kamu düzeninin meşru bir altyapıya sahip olması gerekmektedir. Bu noktada keyfilik veya geniş takdir yetkisinin de sınırlarının çizilmesi gerekmektedir. Takdir yetkisinde uygulama hukuki olabilmektedir, fakat toplumsal meşruiyet sağlanmadıkça bu durumun kendisini kamu düzeni sorunu olarak gösterme potansiyeli söz konusudur.

Çalışma, modern devletin güvenlik politikalarının hukuk devleti ilkesi ve kamu düzeni ile nasıl uyumlu hale getirilebileceğini incelemektedir. Çalışmanın amacı, özellikle küresel tehditler (örneğin, terörizm, salgın hastalıklar ve devlet dışı aktörlerden gelen diğer tehditler) karşısında devletin güvenlik politikalarının, hukuk devleti ilkesi çerçevesinde nasıl yapılandırılacağı ve meşruiyet temelli bir güvenlik anlayışının nasıl inşa edilebileceğidir. Bu doğrultuda, güvenlik politikalarının bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile çatışmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

Çalışmada, hukuk devleti ve kamu düzeni kavramlarının modern devletin temel taşları olduğu belirtilmiş, kamu düzeninin sürdürülebilirliği için devletin hukuka bağlı olması gerektiği tartışılmıştır. Egemenlik ve meşruiyet kavramları ise, güvenlik politikalarının sadece ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde de meşruiyet kazanması için önemli bir zemin sunmaktadır. Modern devletin iç güvenliği sağlama işlevi, toplumsal rızaya dayalı bir kamu düzeni oluşturmayı gerektirmektedir.

Özellikle Zygmunt Bauman'ın modern devlet ve toplum analojisi, güvenlik politikalarının yalnızca "bahçedeki ayrık otların ayıklanması" yaklaşımından öte, daha kapsayıcı ve yenilikçi bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, kamu düzeni modern devletin toplumla kurduğu ilişkiler bağlamında yeniden düşünülmeli ve meşruiyetin toplumdandan onay alarak tesis edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Çalışma modern devletin egemenlik ve meşruiyet anlayışının dönüşümüne dikkat çekmektedir. 21. yüzyılın küreselleşen ve dijitalleşen dünyasında, egemenliğin katı bir otorite olarak algılanmasının yerini daha esnek, çok katmanlı ve toplumsal mutabakata dayalı bir egemenlik anlayışının aldığı vurgulanmaktadır. Bu dönüşüm, hukuk devleti ve kamu düzeninin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Özellikle güvenlik politikalarının oluşumunda, egemenliğin toplumun geniş kesimlerinin rızasını alarak, hukuk devleti ilkeleriyle çelişmeyecek şekilde uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

Çalışma 21. yüzyılda modern devletlerin karşılaştığı güvenlik sorunlarına yanıt vermeye yönelik bir güvenlik anlayışı geliştirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu anlayış, demokratik meşruiyete dayalı, insan hakları ve özgürlükleri koruyan bir hukuk devleti çerçevesinde yapılandırılmalıdır. Bu bağlamda önerilen güvenlik anlayışı şunları içermektedir; Demokratik Meşruiyet: Güvenlik politikaları, toplumsal mutabakatla ve geniş katılımı oluşturulmalı, şeffaf ve hesap verebilir olmalıdır. Hak Temelli Yaklaşım: Güvenlik politikalarının merkezine bireylerin temel hak ve özgürlükleri yerleştirilmelidir. Hukuk devleti ilkesi, güvenlik politikalarının sınırlayıcı değil, bireylerin güvenlik ve özgürlük ihtiyaçlarını dengede tutan bir yaklaşımla oluşturulmasını sağlamalıdır. Uluslararası İş Birliği: Küresel güvenlik tehditlerine karşı uluslararası iş birliği ve hukuki normlar dikkate alınmalı, devletler arası dayanışma artırılmalıdır.

Bu bağlamda, 21. yüzyıl güvenlik politikalarının hukuk devleti ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesi gerektiği açıktır. Devletlerin, küresel ve iç tehditlere karşı güvenliği sağlarken bireylerin hak ve özgürlüklerini koruması, kamu düzenini sürdürülebilir kılmanın temel unsurudur. Bu çalışma, güvenlik politikalarının demokratik meşruiyet, hak temelli hukuk devleti ve toplumsal rızaya dayalı olarak şekillendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, modern devletlerin gelecekte karşılaşacağı güvenlik sorunlarına karşı daha dayanıklı ve meşru bir yapı sunmaktadır.

Güvenlik politikaları tehditten arındırılmış bir toplumun kamu düzeni içerisinde yaşaması için elzem politiklardır. Bu nedenle hukuk devleti ve geniş toplumsal meşruiyetle güçlendirilmiş bir kamu düzeninin sağlanma-

sında güvenlik politikalarının da demokratik meşruiyete dayandırılması ve hak temelli hukuk sistemi tarafından sınırlandırılması gerekmektedir. Yeni çağın yeni kamusal düzeni ancak bu koşullar içerisinde sağlanabilecektir.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A., ve Köker, L. (2004). *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. İmge Kitabevi.
- Aktaş, S. (2001). *Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi*, Liberte Yayınları.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.
- Arajärvi, N. (2018). The Rule of Law in the 2030 Agenda. *Hague Journal on the Rule of Law*, 10(1), 187-217.
- Arquilla, J., & Ronfeldt, D. (2001). The advent of netwar (revisited). *Networks and netwars: The future of terror, crime, and militancy*, RAND Corporation. 1-25.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Bayra, A. E. (2019). Güvenlik Devleti: Leviathan'dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan'a. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 93-130.
- Bayra, A. E. (2020a). Dr. Jekyll'dan Mr. Hyde'a Modern Devlet'in İki Yüzü: Liberal Hukuk Devleti'nden Anayasal Diktatörlük'e. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 7-53.
- Bayra, A. E. (2020b). Hak ve Özgürlükleri Sınırlandıran Kavramların Tasnifi ve Derecelendirilmesi-I: Kamu Düzeni ve Kamu Düzeni ile İlgili Kavramlar. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 45-72.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Sage Publications.
- Beck, U. (2009). *World at risk*. Polity Press.
- Beetham, D. (2013). *The Legitimation of Power* (2. Baskı). Palgrave Macmillan.
- Beriş, H. E. (2008). Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(01), 55-80.
- Beriş, H. E. (2015). Kamu Düzeni, Güvenlik ve Demokratikleşme. *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*, 17(1).
- Biersteker, T.J., ve Weber, C. (1996). *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge University Press.
- Bugaric, B., ve Kuhelj, A. (2018). Varieties of Populism in Europe: Is the Rule of law in Danger?. *Hague Journal on the Rule of Law*, 10(1), 21-33.
- Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Castells, M. (2000). *The rise of the network society* (2. Baskı). Blackwell Publishers.
- Castells, M. (2012). *Networks of outrage and hope: Social movements in the Internet age*. Polity Press.
- Cavelty, M. D. (2007). *Cyber-Security and Threat Politics: US Efforts to Secure the Information Age*. Routledge.

- Dicey, A. V. (1885). *The Rule of Law. Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. University of California Libraries.
- Eichenberg, R. C. (2005). *Victory Has Many Friends: U.S. Public Opinion and the Use of Military Force, 1981-2005*. International Security.
- Esgün, T. G. (2018). Leviathan'ın Hayaletleri: Schmitt ve Neumann'da Hukuk ve Devlet. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58(1), 905-930.
- Finnemore, M., ve Sikkink, K. (1998). *International Norm Dynamics and Political Change*. International Organization.
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977-78* (Çev. G. Burchell). Palgrave Macmillan.
- Friedenau, T., (1956). İki Farklı Noktai Nazardan Hukuk Devleti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(3).
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford University Press.
- Göztepe, E. (2015). Bir Klasik Eser Olarak Carl Schmitt'in "Anayasa Öğretisi". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 73(1), 129-180.
- Güran, E. (2017). Carl Schmitt: Olağanüstü Halde Hukuk. *Felsefe Arkivi*, (46), 21-40.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy* (Çev. W. Rehg). MIT Press.
- Habermas, J. (2002). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*. Yapı Kredi Yayınları Cogito Serisi.
- Harari, Y. N. (2018). *21 lessons for the 21st century*. Spiegel & Grau.
- Hauriou, M., (1910). *Principes de droit public*. Librairie de la Société du Recueil Sirey.
- Hayek, F. A. (2015). *Kölelik Yolu*, (6. Baskı), Liberte Yayınları.
- Hayek, F. A. (2011). *The Constitution of Liberty*. University of Chicago Press.
- Held, D. (2010). *Cosmopolitanism: Ideals and realities*. Polity Press.
- Hinsley, F. H. (1986). *Sovereignty*. Cambridge University Press.
- Huysmans, J. (2014). *Security unbound: Enacting democratic limits*. Routledge.
- Kägi, W. (1953). *Rechtsstaat und Demokratie. Demokratie und Rechtsstaat, Festgabe für Giacometti*.
- Karadağ, A. K. (2020). Carl Schmitt'in Modern Anayasacılık Eleştirisinin Friedrich August von Hayek Üzerinden Düşünülmesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 411-421.
- Konstadinides, T. (2017). *The Rule of Law in the European Union: The Internal Dimension*. Bloomsbury Publishing.
- Krasner, S.D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press.
- Lessig, L. (1999). *Code and other laws of cyberspace*. Basic Books.
- Lieberman, D. (2019). Krygier and Selznick and the Rule of Law. *Hague Journal on the Rule of Law*, 11(2), 307-313.
- Loader, I., ve Walker, N. (2007). *Civilizing Security*. Cambridge University Press.
- Locke, J. (1967). *Two Treatises of Government*. Cambridge University Press.
- McCorquodale, R. (2016). *Defining the international rule of law: defying gravity*. Int'l & Comp. LQ, 65, 277.

- McDougal, M. S., Lasswell, H. D., ve Chen, L. C. (2018). *Human rights and world public order: the basic policies of an international law of human dignity*. Oxford University Press.
- Müller, H., ve Wolff, J. (2004). *Democratic Governance Beyond the State: The Regime Complex for Managing Global Arms Control Issues*. European Journal of International Relations.
- Oakley, R. B., Dziedzic, M. J., ve Goldberg, E. M. (Ed.). (1998). *Policing the new world disorder: Peace operations and public security*. DIANE Publishing.
- Ökay, Ö. (2009). *İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, A. (2017). Schmitt'in liberalliği. *Felsefe Arkivi*, (46), 71-88.
- Saygılı, A. (2010). Modern Devlet'in Çıplak Sureti. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(1), 61-97.
- Rawls, J. (1994). *A Theory of Justice*. Harvard University Press. Cambridge.
- Sassen, S. (2006). *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages*. Princeton University Press.
- Schmitt, C. (2006). *Parlamenter Demokrasinin Krizi*, Çev. A. E. Zeybekoğlu. Dost Yayınevi.
- Uygur, G. (2004). *Adalet ve Hukuk Devleti*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 53(3), 29-38.
- Waldron, J. (2016). The rule of law. İçinde E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Güz 2016). Stanford University.
- Weiss, T. G., ve Kalbacher, D. Z. (2008). The United Nations. İçinde *Security Studies*. Routledge. 349-366.
- Weiss, T. G., ve Thakur, R. (2010). *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey*. Indiana University Press.
- Yayla, A. (2015). *Siyaset Bilimi*. Adres Yayınları.
- Yazıcı, S. (2005). Avrupa Birliği Süreci: Ulus Devletten Ulusüstü Devlete Geçişte Hukuk Devletin Değişen İçeriği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(4), 77-118.
- Yıldız, H. (2013). Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2), 211-230.